

Ten slotte:

Wat heeft vijf jaar onderzoek opgeleverd

Tot de jaren '70 van de vorige eeuw was de Noordse winterjuffer vrij algemeen in Nederland. De soort kwam vooral verspreid boven de grote rivieren voor. Vanaf het midden van de jaren zeventig is er sprake van een sterke terugval die uiteindelijk tot decimering van de Nederlandse populatie leidde. De libel stond op het punt uit Nederland te verdwijnen. Totdat in de zomer van 1997 in Nationaal Park De Weerribben een populatie herontdekt wordt en de soort het daarop volgende voorjaar ook bij de Kuinderplas wordt vastgesteld (Fl.).

Vanaf dat moment is de Noordse winterjuffer nauwkeurig gevolgd en onderzocht. In 2002 zijn, voor het eerst in Nederland, overwinterende dieren gevonden, in de omgeving van het voortplantingswater in De Weerribben. Vanaf 2003 worden ook overwinteraars aangetroffen op heideterreinen ver buiten het voortplantingsgebied. Gedrag en biotopen tijdens de overwintering worden nauwkeurig gevolgd en beschreven. Zowel in De Weerribben als daarbuiten vindt overwintering vooral plaats in pollen Pijpenstrootje; op minder of niet-vergraste heideterreinen geniet Struikhei de voorkeur. Er is sprake van natuurlijke sterfte en predatie door o.a. muizen en uit het overlevingsonderzoek is gebleken dat een aanzienlijk deel van de dieren de winter niet overleeft.

Met merk- en terugvangstonderzoek is vast komen te staan dat de dieren wegtrekken uit het voortplantingsgebied en daarbij grote afstanden weten te overbruggen. Gemerkte dieren worden teruggevonden op afstanden tot twintig kilometer en ongemerkte dieren worden aangetroffen tot over de grens in Duitsland. Dit dispersiepatroon is evenals het zwervgedrag goed gedocumenteerd en in kaart gebracht. Er is sprake van gerichte wegtrek van een deel van de populatie uit de voortplantingsgebieden naar de hogere zandgronden van Overijssel, Friesland en Drenthe. Hier dienen vooral de heideterreinen als overwinteringsgebied.

Massale terugkeer naar het voortplantingsgebied in het voorjaar is niet vastgesteld. Wel is

één in een overwinteringsgebied gemerkt dier terug gezien op een voortplantingslocatie in De Weerribben. Het betreft slechts een incidentele waarneming en aangenomen wordt dat het overgrote deel van de zwervers op zoek gaat naar nieuwe voortplantingsgebieden.

Foto: E.J. Ruiter

Foto: H.M.G. Uithoorn

Figuur 1

Zoeken naar libellen in december.
Searching for damselflies in December.

Vanaf 2003 breidt de Noordse winterjuffer zich langzaam maar zeker uit in de richting van omringende laagveengebieden als De Wieden (Ov.) en de Lindevallei (Fr.). Ook daar wordt voorplanting vastgesteld en nemen de aantallen gestaag toe. In 2007 wordt ook in Zuidwest-Drenthe voortplanting vastgesteld. Verder blijkt dat de Noordse winterjuffer wijd verspreid in Noordwest-Overijssel en Zuidwest-Friesland voorkomt en zich ook voortplant in minder geschikt lijkende biotopen. Het voortplantingswater bestaat uit matig voedselrijke

Figuur 2

De eerste Noordse winterjuffer (*Sympecma paedisca*) (♀) die een winterlang werd gevolgd.
The first Sympecma paedisca (♀) monitored during a full hibernation period.

laagveenmoerassen met een rijke schakering aan verlandingsstadia. Ook in geïsoleerde plassen met een laagveen karakter en een brede verlandingsgordel van Riet en lisdodden vindt eiafzet plaats.

Dankzij vele honderden uren veldwerk en vele zichtwaarnemingen kon het gedrag van de Noordse winterjuffer goed worden gedocumenteerd. Ook hier bewees het merk- en terugvangstonderzoek goede diensten. Tevens is een goed beeld verkregen van de veranderingen aan het uiterlijk en de variatie in tekening van de dieren. De winterjuffers zijn zeer honkvast gebleken. De dieren bezetten in de eerste weken na het uitsluipen lange tijd een vaste verblijfplaats en in het voorjaar een territorium.

Sinds de start van het Project Paedisca is er veel nieuwe informatie verzameld over deze bijzondere libellensoort. Oude hypothesen zijn ontzenuwd, bestaande ideeën met onderzoeksgegevens onderbouwd en geheel nieuwe inzichten ontstaan. En zoals ieder onderzoek levert ook dit onderzoek weer nieuwe onderzoeksvragen op. Na vijf jaar werd het tijd om

alle verzamelde gegevens op schrift te stellen, maar het raadsel van de Noordse winterjuffer is nog niet geheel opgelost. Zo weten we niet waar al die honderden (zo niet duizenden) winterjuffers na hun overwintering blijven. En tot hoever zwerven de overwinterende dieren uit? Ook is nog onduidelijk hoe groot het aandeel is dat overwintert in of terugkeert naar het voortplantingsgebied. En de ontwikkeling van de larven en de eisen die de larven stellen aan waterkwaliteit en biotoop viel grotendeels buiten het bereik van dit onderzoek. Kortom, er blijven voldoende uitdagingen over voor vervolgonderzoek!

Evert Ruiter
 Cornelis Houtmanstraat 10
 8023 EA Zwolle
 tel.: 038-4550891
 e-mail: e.j.ruiter@planet.nl

Karin Uilhoorn
 Zwette 66
 8446 MK Heerenveen
 tel.: 0513-610721
 e-mail: karinuilhoorn@planet.nl